

Prefață

„Secrete au fost și vor mai fi. Cine le are trebuie să le păstreze. Orice idee odată glăsuită, orice document, cu atât mai mult o operațiune, odată pusă în studiu sau pregătire, toate acestea sunt susceptibile de a se dezvălui. Să ne reamintim de acel aheu mitologic care a aflat un secret teribil pentru care viața și-ar fi pierdut-o, dacă l-ar fi dezvăluit-o. Dar fiindcă nu mai putea trăi dacă nu-l dezvăluia, după zile și săptămâni de turmentare, el s-a dus pe malul unei lagune pustii și făcând acolo o gaură în mâlul lipicios, a șoptit în ea secretul său, și aheul nostru s-a ușurat, s-a liniștit. Dar ciutul de stuf, cu care a făcut gaura și cu care a astupat-o, închizând secretul lui, era o rădăcină din care a crescut o trestie care în spicul ei vântul foșnea și celelalte trestii se luau după ea foșnind și dezvăluind secretul pe care l-a aflat poporul, dregătorii și însuși regele Midas [...] Astfel, secretul, numai odată șoptit într-o gaură de mâl, s-a dezvăluit tuturor generațiilor următoare, cum și celor ce citesc aceste rânduri; deci cine are secrete să și le păzească!”

Generalul Titus Gârbea, *Memorial și însemnări zilnice*, vol. I, ediție îngrijită și adnotată de Silviu Miloiu, Ed. Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2011, p. 122.

În momentul în care elabora rândurile de mai sus generalul de armată cu patru stele Titus Gârbea, erou al celor două războaie mondiale, cu un parcurs profesional de invidiat, participant la Conferința de Pace de la Paris din anul 1919 în calitate de expert militar, o prezență prețuită și influentă la reuniunile de profil ale Micii Înțelegeri, profesor de geografie militară la Școala de Artilerie și la Școala Superioară de Război, șef al Biroului Operații din cadrul Secției a 3-a din Marele Stat Major (1934-1937), atașat militar al României în Germania, Elveția și Olanda (1937-1940), țările nordice și baltice (1940-1942), șef al Detașamentului „Colonel Gârbea” de legătură cu Grupul de Armate Sud (1 iulie 1942 - 1 mai 1943), comandant al Brigăzii 18 Artilerie (1 mai 1943 - 24 martie 1944) și șef al

Detașamentul român de legătură cu OKH-ul (24 martie 1943 – 21 august 1944) pornea, în primul rând, de la experiența sa câștigată în cadrul diplomației militare. Beneficiar al unei educații alese, însușindu-și încă din perioada de formare o cultură foarte variată, bine asimilată și permanent îmbogățită, un fin cunoscător al culturii italiene și al celei germane, poliglot remarcabil, un analist sagace și extrem de perspicace, dotat cu o memorie prodigioasă, unul dintre cei mai rafinați observatori militari ai României primei jumătăți a secolului al XX-lea, Titus Gârbea reflecta însă asupra unui adevăr care este și o dogmă pentru structurile și serviciile de informații în general, iar pentru cele românești din perioada lui Mihail Moruzov, în special. Pentru că secretul, în optica controversatului inițiator al serviciilor secrete românești, reprezenta un factor fundamental în reușita operațiunilor de culegere a informațiilor și a celor conexe acestora, iar divulgarea sa, fie și celor mai apropiați, reprezenta un risc major care putea impieta asupra eficienței serviciului și a siguranței personalului său. Începând de la dactilografii care erau atent selecționați din rândurile copiilor de trupă formați de mici cu regula discreției absolute, la personalul de toate tipurile din organigrama serviciului, instruit riguros în cultul păstrării confidențialității, și până la compartimentarea serviciului menită să prevină situația în care o nedorită penetrare informativă ar fi putut să infesteze întregul organism instituțional, serviciul de informații al României – rebotezat în câteva rânduri în perioada tratată de această carte, cunoscut îndeobște sub numele de Serviciul Special de Informații (S.S.I.) - a ajuns să exceleze în arta disimulării.

Opera semnată de istoricul Alexandru Iordache – având ca fundament lucrarea sa de doctorat susținută cu succes în anul 2018 la Universitatea „Valahia” din Târgoviște - constituie o placă turnantă în înțelegerea mecanismelor legislative, instituționale, a culturii organizaționale și în analiza prosopografică a personalului serviciilor românești de informații din prima jumătate a sec. al XX-lea, cu deosebire, așa cum o spune și titlul, din perioada celor două războaie mondiale. Meritele acesteia sunt intrinseci, dovedite de calitatea cercetării întreprinse, dar ies și mai mult în evidență privity în contextul cunoașterii din domeniul

istoriei spionajului românesc. Spre deosebire de istoriografia occidentală a cărei geneză și morfologie se conturează într-un ambient democratic, în care concepții istoriografice și polemici științifice s-au încheșat și combătut în mod liber, degrevate de presiunea Leviatanului, în România cercetarea acestui subiect a plătit obolul condițiilor politice în care s-a născut și a evoluat în cei 51 de ani de regimuri autoritare, dictatoriale și totalitare, care fiecare în parte s-a folosit de *intelligence* în interesul cultivării adevărului unic și al constrângerii societății de a accepta și susține o realitate distopică. Un rol deloc neînsemnat în acest demers – ba am putea chiar afirma că a fost vorba despre un aport esențial – l-a avut istoriografia subjugată diverselor ideologii, doctrine, curente și interpretări din această jumătate de secol de regimuri antidemocratice. Unele dintre aceste interpretări nu au fost lipsite de continuitate în perioada postdecembristă. Pentru a ne rezuma la un singur exemplu, simptomatic pentru multe dintre explicațiile cu pretenții istoriografice din perioada comunistă și din postcomunism, mitul conspirației reprezintă poate forma cea mai des prezentă în reconstituirile care au ca subiect cele două războaie mondiale. În fond, între mitul conspirației, autovictimizare și „statul paralel” din discursul politic și jurnalistic de astăzi există o continuitate care absoarbe energii și denaturează adevăruri istorice care se cer decelate în tușele lor fine și cu nuanțele lor și trebuie atent filtrate printr-o lectură atentă și competentă a documentelor istorice.

Într-o literatură istoriografică care în ultimele decenii a cunoscut așadar achiziții inegale, de la lucrări analitice care au încercat să surprindă din perspectiva istoriei politice și a metodei monografice rolul serviciilor românești de informații în contextul marilor mișcări de tectonică politică și ideologică ale secolului al XX-lea, redactate cu rigoarea științifică a istoricului sau a specialistului din domeniile științelor politice, militare sau de *intelligence*, la elaborate ale unor jurnaliști, unele dintre acestea fiind mai degrabă rodul încercării de a „demonstra” o teorie însușită aprioric și la volumele ce poartă semnătura unor amatori sau compilatori care aduc mai degrabă un deserviciu decât să ajute în vreun fel la restabilirea adevărului istoric (subiectul este, neîndoielnic, captivant iar tentația prăzii ușoare cu atât

mai mare!), nelipsind, evident, nici mărturiile memorialistice sau chiar reconstituirile istorice ale unor profesioniști ai serviciilor secrete, opera lui Alexandru Iordache rează înțelegerea acestei teme pe temeiul solid al investigației, analizei și interpretării științifice autentice. În felul acesta, lucrarea reușește, pe de o parte, să reconstituie țesătura socială și politică în care au acționat serviciile secrete românești, începând chiar de la înființarea acestora, iar pe de alta, să-i ofere cititorului, aproape pe nesimțite, hermeneutica interpretării activității ofițerilor și agenților serviciilor românești de informații din perioada celor două războaie mondiale. Modalitatea în care se realiza formarea și pregătirea acestora, valorile pe care le împărtășeau și pe care și le formau sau consolidau în timpul misiunilor desfășurate în slujba serviciului secret, tehnicile pe care le utilizau și funcționarea întregului ciclu de informații în care operau la comanda factorului politic beneficiază, în paginile acestei cărți, de o tratare competentă și scrupulos documentată. Iar pentru că autorul acestei lucrări este un istoric care a devenit ulterior și un profesionist al serviciilor de informații, cititorul va descoperi, în conținutul acestei pasionante cărți, preluate din paginile arhivelor, figuri de ofițeri sau agenți români care dovedesc că eroul fictiv al lui Ian Fleming nu era atât de îndepărtat de realitatea serviciilor de informații ale timpurilor sale. Ofițerului de informații român i se cerea să studieze limbi străine (cu deosebire ale țărilor în care urma a-și desfășura activitatea, în cazul în care primea misiuni în afara granițelor țării), să-și însușească noțiuni aprofundate de științe politice, să stăpânească artele marțiale și pe cele de contact, călăria, înotul, saltul din mijloace de transport aflate în plină viteză, conducerea mașinii, motocicletei, bicicletei, utilizarea armelor de foc de diferite tipuri, a armelor albe, să performeze în tehnicile de spionaj și de camuflaj, obiectivul final fiind acela de a-l echipa cu toate competențele menite a-i mări șansele de reușită în îndeplinirea misiunilor care-i erau încredințate.

Astfel, opera lui Alexandru Iordache demonstrează, prin conceperea întrebării de cercetare, a conceptelor și modalităților de studiu, importanța unei bune pregătiri conceptuale și metodologice în vederea

depășirii limitărilor anterioare ale cunoașterii subiectului. Reîntoarcerea la izvoarele documentare, care singure – bine interpretate și contextualizate – pot rezeza istoriografia problemei pe temeiul solid al acribiei științifice, și, pe de altă parte, îndepărtarea de reconstituirea îngustă, din perspectiva reduționistă a istoriei politice - și aceasta înțeleasă în sens limitat - a *intelligence*-ului românesc din cele două etape istorice abordate pledează, de asemenea, în favoarea acestei lucrări, care aduce o respirație proaspătă în cunoașterea istoriei serviciilor secrete ale României. Departe de a se rezuma la o scriere concentrată asupra juxtapunerii unor biografii, evenimente mai însemnate sau a unor picanterii din lumea spionajului – așa cum au făcut-o multe dintre textele anterioare, mai ales dintre cele redactate în perioada regimului totalitar comunist –, lucrarea de față urmărește cu deosebire înțelegerea mecanismelor juridice, legislative, instituționale și funcționale care au guvernat activitatea serviciilor secrete românești în timpul celor două conflagrații mondiale pe care le-a cunoscut omenirea. În ce context au apărut structurile de *intelligence* românești, care au fost transformările pe care le-au suferit acestea, care era statutul ofițerului de informații în perioada celor două războaie, cum erau recrutate cadrele serviciilor românești, cum erau formați agenții de *intelligence*, care era organizarea serviciului și cum s-a adaptat aceasta condițiilor de război, care erau relațiile de ierarhie și subordonare, cum se asigura funcționarea serviciului și care erau legăturile acestuia cu alte structuri ale statului român și cu societatea românească, în general, cum au evoluat legăturile de colaborare sau de competiție cu alte servicii de informații străine constituie câteva dintre reperele pe care și le-a stabilit această lucrare. De asemenea, cartea nu se oprește, ca multe dintre cele elaborate anterior, la vârful icebergului, ci încearcă să cuprindă integralitatea structurilor și substructurilor care au alcătuit serviciile românești de informații. Să ne raportăm, de exemplu, la chestiunea organizării serviciului de informații din anii 1930, care a dus, între altele, la configurarea fronturilor și birourilor Secției I-a Informații Externe. Lucrarea lui Alexandru Iordache reușește să reconstituie, pentru prima dată în mod riguros, conformația, rolul și personalul acestor substructuri cu un rol capital în acțiunea

internațională a statului român în perioada celui de-al Doilea Război Mondial și în anii care au precedat izbucnirea conflagrației. De exemplu, Frontul de Est, cu cele patru birouri ale sale - Biroul 1 „Uniunea Sovietică” – prioritar, Biroul 2 „Polonia și Țările Baltice”, Biroul 3 „China, Japonia și Manciuria” și Biroul 4 politico-economic – a avut o importanță deosebită în strategia de securitate a României, iar opera pe care o parcurgem reușește să recompună elemente esențiale legate de atribuțiile, organizarea, personalul și activitățile acestuia. Datorită contribuției sale România a reușit să-și consolideze rolul de colector de informații secrete din Uniunea Sovietică, unele dintre acestea fiind împărtășite și cu statele aliate sau apropiate de vederile internaționale ale Bucureștilor. Performanța lucrării este similară în ceea ce privește disecarea analitică a activității Frontului de Vest sau a Frontului de Sud, dovedind astfel preocuparea autorului de a retrasa coordonatele activității de *intelligence* din perspectiva securității naționale a României.

Consistența cunoașterii *intelligence*-ului românesc este facilitată de o foarte solidă documentare științifică, care-i conferă, de altfel, și caracterul de certă nouitate științifică. Se cuvine să remarcăm, în mod deosebit, aportul de nouitate adus de utilizarea unui considerabil volum de documente de arhivă (mai bine de 50 de dosare arhivistice), cu deosebire a celor aflate în custodia Arhivelor Serviciului Român de Informații (fondurile Documentar, Informativ și Penal), cele mai multe dintre acestea fiind inedite. Alături de documentele din fondul Președinția Consiliului de Miniștri, gestionat de Arhivele Naționale Istorice Centrale, ele constituie substanța referințelor acestei lucruri. Acestora li se adaugă, desigur, volumele de documente publicate, lucrările de memorialistică, lucrările generale și speciale.

Acestea permit, de exemplu, stabilirea mai precisă a asocierii celebrei cântărețe Maria Tănase cu lumea serviciilor de spionaj europene, devoalarea adevărului cu privire la rolul unor ofițeri, agenți, informatori în momente cheie ale celor două războaie mondiale, identificarea unor succese operaționale care au cântărit greu în balanța eforturilor de război ale României, dar și a unor eșecuri acționale care au afectat capacitatea factorilor de conducere români

de a-și îndeplini obiectivele sau – în etapa comunizării României – nu au putut preîntâmpina instaurarea regimului totalitar de tip sovietic în țara noastră și au dus la destructurarea serviciului și a rețelelor sale din țară. O succesiune de acte normative precum Ordinul circular al șefului serviciului nr. 1.156 din 9 septembrie 1944, Decretul ministerial nr. 2.075 din 24 octombrie 1944 cu privire la organizarea, funcționarea și atribuțiile Serviciului de Informații, Decretul-lege nr. 1.264 din 18 aprilie 1945, Decizia ministerială nr. 79 din 27 aprilie 1945 etc. au redus, treptat, din autonomia de acțiune a serviciului și au condus, ulterior, la epurarea și subordonarea acestuia intereselor sovietice din România. Instituție constituită cu scopul de a consolida securitatea României împotriva pericolelor externe, mai cu seamă a celui sovietic, S.S.I. va deveni, treptat, în ciuda unor încercări de opunere și rezistență ale unor ofițeri, subjugat intereselor sovietice și unul dintre executanții fideli ai comandamentelor acestora.

Alexandru Iordache identifică, astfel, în această operă, principalele momente de cotitură din istoria țării și a serviciilor secrete menite să slujească intereselor statului român, integrează în mod armonios firul analitic și pe cel descriptiv, îngemănează biografia și prosopografia, istoria politică și cultura instituțională, analiza organizației cu cea sectorială, perspectiva diacronică cu cea sincronică, istoria militară cu cea de *intelligence*. Toate acestea se constituie într-o frescă bine alcătuită a agenturii secrete românești, ce înglobează o tipologie a ofițerilor, agenților, informatorilor și rețelelor informative, începând cu personalitățile celor doi lideri ai spionajului românesc, Mihail Moruzov și Eugen Cristescu, ceea ce face din această lucrare o carte capitală pentru cunoașterea istoriei serviciilor de informații românești. O operă care, mai mult decât orice, aduce un progres substanțial, tranșant la istoriografia *intelligence*-ului românesc.

Prof. univ. dr. Silviu Miloiu